

Otto Böhtlingk & Rudolph Roth: Sanskrit-Wörterbuch, Part 1, Petersburg 1855

अयस्मैय (von अयस् १) adj. f. इ ved. P. १, ४, २०. eiserne, ehern: बन्धम् VS. १२, ६३. ऋष्टीः AV. ४, ३७, ८. ५, २८, ९. दुपदे ६, ६३, ३. २. ८४, ३. मृद्धेन ७, ११५, १. पाशैः १९, ६६. पुरम् Ait. Br. १, २३. Çat. Br. ३, ४, ३. चरुणा १३, ३, ५, ५. १४, २, २, ५४. Çāṅkh. Br. in Ind. St. २, ३१०. Kīṭi. Çr. २०, ८, २. ११. २५, ७, ३३. Ar. १०, ३१. — २) m. N. pr. ein Sohn des Manu Svārokīsha Hariv. ४१९. — Vgl. अयोमय.

अयस्ये ved. von अयस् Kāç. zu P. ५, ४, ३०: अयस्यो वसनाः.

अयःस्थूणा s. अयस्थूणा.

अयौ (instr. f. von २ अ b.) adv. auf diese Weise, so: अया वातं देवहितं सेनेम् RV. ६, १७, १५. अया निवृद्धिरातं ९, ५३, २. अया पवस्व देव्युः १०६, १४. अया पार्तमिन् सुतम् ३, १२, २. १०, ११६, ९.

अयाचित (३. अ + या०) १) adj. nicht erbeten, von freien Stücken dargebracht (Almosen) Triak. ३, ३, १४३. H. ८६६. अमृतं स्यादयाचितम् (नैतम्) M. ४, ५. अयमयादयाचितम् ११, २११. अयाचितोपस्थितमम्बु Wasser, das, ohne dass man darum bâte, sich darbietet Kumāras. ५, २२. — २) m. N. pr. eines Rshi, der sonst Upavarsha heisst, Triak. २, ७, २३.

अयाचिन् (३. अ + या०, das allein nicht vorkommen soll) adj. gaṇa प्रकादि.

अयाज्यं (३. अ + या०) adj. für den nicht geopfert werden darf Çat. Br. १४, ६, १०, ३ (= Bṛh. Âr. Up. ४, १, ३). Kāṭi. Çr. २५, ८, १६. M. ३, ६५. ११, ५९.

अयातयाम (३. अ + या०) १) adj. nicht matt, nicht abgenutzt, frisch: तैरयातयमिर्मयं तनोति (क्वेदेभिः) Çat. Br. ३, ९, ३, १०. ४, ३, २, ५. ७, १, १, ११. u. s. w. — २) N. eines bes. Jāgus-Textes, der dem Jāgnavalkya vor allen Uebrigen zuerst enthüllt wurde, VP. २८१.

अयातयामता (von अयातयाम) f. ungeschwächte Kraft, Frische: कन्दामि व्यक्त्ययातयामतायै — तद्यथादि ऽश्वेर्वानकुर्द्विर्वान्यैरन्यैरश्वाततैरैश्वाततैरूप विमोक्तं याति Ait. Br. ४, २७. Çat. Br. ३, १, २, १९. ३, ८, १३, ५, ७.

अयातयामन् (३. अ + या०) adj. f. ऽम्नी = अयातयामः तदेतदस्तुतमशस्तमयातयाम सूक्तम् Ait. Br. ५, ४. अयातयामा वा अन्तिरितैश्वाप्रलापः ६, ३३. Çat. Br. ४, ५, ३, २४. ३, १, ३. अयातयाम्नी वा इयं वाक् ३, ४, १६. u. s. w.

अयातु (३. अ + यातु) adj. nicht dämonisch, rein von Dämonischem (Zauberer): क्लृयामि देवा अयातुः RV. ७, ३४, ८. यो मायातुं यातुधनित्याहं १०४, १६.

अयातयथ्य (von ३. अ + यथातय) = अयातयथ्य P. ७, ३, ३१. Nach dem Sch. adv.

अयाथापुय्य (von ३. अ + यथापुर) = अया० P. ७, ३, ३१. adv. Sch.

अयान (३. अ + या०?) n. natürliche Anlage, Natur (स्वभाव) Hār. १४४.

अयानय m. N. eines Orts (स्थलविशेष Sch.) P. ५, २, ९.

अयानयैनी adj. = अयानयं नेयः P. ५, २, ९. ऽनः शारः Sch.

अयाशय s. अयःशय.

अयाशु (३. अ + या०) adj. unfähig zur Begattung: कुम्भमुष्का अयाशवः AV. ८, ६, १५.

अयौस (३. अ + याम् von यस् १) adj. (sich nicht anstrengend) behende, leicht, gewandt. Man findet acc. sg. अयासम्, nom. acc. pl. अयासम्, gen. अयासाम्. Häufig von den Marut RV. १, ६४, ११. १६७, ४. १६८, ९. १६९, ७. ३, ५४, १३. ५, ४२, १५. ६, ६६, ५. ७, ८८, २. गावः २, १३४, ६. अश्वम् ९, ८८, ४. सिक्म् ३. अर्चयः ४, ६, १०. अत्रोः ३, १८, २. — Nir. २, ७. und die Commentt. von इ gehen. — २) indecl. Feuer Uq. ४, २२१.

अयास्य (३. अ + या०) १) adj. unermüdlich, wacker, unternehmend, von Indra: एकैः कृष्टीरयास्यैः । पूर्वैरिति प्रवाच्ये RV. ८, ५१, २. निधोरित्वा अम्णादयास्यैः १०, १३८, ४. १, ६२, ७. (इन्द्रा अर्षसि) अग्नि देवा अयास्यैः ९, ४४, १. — २) m. N. pr. eines Angiras: अयास्य उक्थमिन्द्राय शंसेन् RV. १०, ६७, १. एह गेमन्त्रष्यः सोमशिता अयास्यो अङ्गिरसो नवग्वाः १०८, ८. (An beiden Stellen liesse sich aber das Wort auch appellat. fassen, in der zweiten namentlich auf Indra beziehen; in welchem Falle das N. pr. dem RV. ganz fehlen würde). Angeblicher Verfasser von RV. ९, ४४—४६. १०, ६७. ६८. (प्राणाः) अयमास्ये ऽत्तरिति सो ऽयास्य आङ्गिरसो ऽङ्गानो हि रसः Çat. Br. १४, ४, १, ९. २१. २६ (= Bṛh. Âr. Up. १, ३, ८. १९. २४). ५, ५, २२. ७, ३, २८ (= Bṛh. Âr. Up. २, ६, ३. ४, ६, ३). एतम् एवायास्यं मन्यन्त आस्याधदपते Khānd. Up. १, २, १२. Verz. d. B. H. ५५.

अयि indecl. १) interj. in Verbindung mit einem voc. oder diesen vertretend: अयि प्रिये Mṛākh. ८७, २३. अयि कृशोदरि Çrut. ३१. अयि भो महर्षिपुत्र Çāṅk. १०३, १२. अयि भोः कुमुमलताप्रियातिथे ८८, १०. अयि भोः ६९, १५. अयि तर्क्य ८३, ५, v.l. नवामेकामेकावलमयि मयि त्वं विरचयेः Sāh. D. ४९, ४. MBh. १, ६४२४. Çṛṅgārat. ६. अयि संप्रति देहि दर्शने स्मर Kumāras. ४, २८. Dies ist das अयि ऽनुनये (AK. ३, ५, १८. H. an. ७, ४१. Med. avj. ६३.) und संबोधने (H. १५३७. Med. avj. ६३). — २) Fragepartikel H. an. ७, ४१. Med. avj. ६३. अयि ज्ञानीषे रेभिलस्य सार्थवाहस्य गृहम् Mṛākh. ६७, १०. अयि शिवं भवत्याः Paṇkāt. ३८, ६. अयि जीवितनाथ जीवसि Kumāras. ४, ३, ५, ३३—३५. ६२. Çāṅk. १२, २०, v.l. ६४, १७, v.l. für अयि; vgl. dieses.

अयुक्त (३. अ + यु०) adj. १) nicht angespannt, ledig: अत्रा युक्ता ऽवसातारमिच्छाद्यो अयुक्तं युनन्नद्वन्वान् RV. १०, २७, ९. अय्य Çat. Br. ४, ३, ४, १२. Kāṭi. Çr. १०, २, ८. १४, ३, ९. अयुक्तम् adv.: कामं न्वा एषु लोकेषु युक्तं चायुक्तं चरति Çat. Br. १२, ४, १, ३. — २) nicht bespannt, nicht geschirrt: अश्मानो ये रथा अयुक्ताः RV. ९, २७, २०. यदास्यायुक्तानि (Sch.: = अयोयानि) यानानि प्रवर्तन्ते Shadv. Br. in Ind. St. १, ४१, ७. — ३) unangespannt, unandächtig: अयुक्तासो अब्रह्मता यदसन् RV. ५, ३३, ३. न ह्ययुक्तेन मनसा किं चन संप्रति शक्नोति कर्तुम् Çat. Br. ६, ३, १, १४. — ४) nicht angespannt, nachlässig, fahrlässig, ungeschickt, ungeübt: निरुन्मि सुग्रीवमयुक्तमथ R. ४, ३१, ४. अयुक्तचार ३, ३७, ७. १०. ४१, २. अयुक्तबुद्धिगुणोदायदर्शने ३७, २३. — ५) unangemessen, unschicklich, unpassend: राघवाणामयुक्ता ऽयं सत्यधर्मविपर्ययः R. १, २३, २. अत्रवीत्यरूपं वाक्यमयुक्तम् ३, ४४, २. तत्किमेतदयुक्तार्थं मारीच मयि कथ्यते । वाक्यम् ३. तदयुक्तमधर्मेण यत्रयाहं कृता रणे ४, १६, ४९. अयुक्तमेतत् । यत्वं रासभं स्कन्धाधिष्ठं नयसि Paṇkāt. १७०, ८. अयुक्ता ऽयं निर्देशः Pat. zu P. ४, २, ६४. अयुक्तकारण zur Erkl. von कौकृत्य Triak. ३, ३, ३०८.

अयुक्तव (von अयुक्त) n. das nicht-in-Anspruch-Genommensein, nicht-Verwendetsein, nicht-Gebrauchtsein Kāṭi. Çr. २, ८, ६. ४, ३, ७. १२, १, १०. २५, ७, ५. ६.

अयुक्तव्य (अ + व्य) adj. unangemessen, unschicklich, unpassend Kumāras. ५, ६९.

अयुक्तद्व (अयुन् + द्व) m. N. einer Pflanze, Alstonia scholaris R. Br., H. ११३३. — Vgl. सतपर्णा.

अयुक्तपलाश (अयुन् + प) m. = सतपर्णा H. १६.

अयुगिषु (अयुन् + षु) m. ein Bein. Kāma's H. १६. — Vgl. पञ्चेषु.

अयुग्म (३. अ + यु०) adj. f. आ nicht paarweise stehend, ungerade Âçv.